

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yüz altıncı içtima

30 . XI . 1336 Salı

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	140	vekâleti tezkeresi	140
2. — Azayı kiram muamelâtı	140	5. — Takrirler	148
1. — Tahkikat için Konya'ya izam kılınmış olan Muvazenei Maliye encümeni reisiyle mazbata muharririnin yerine muvakkaten intihap edilen zevat hakkında encümen tezkeresi	140:141	1. — Muş mebusu Ahmet Hamdi Beyle rüfekasının, Muş sancağı dahilindeki köp-rülere dair takriri	148
3. — Teklifler	140,141,161	6. — Mazbatalar	141
1. — Ergani mebusu Sırrı Beyin, mal-müdürlerinin memuriyetlerinin Maliye vekâletince ıerasına dair teklifi kanunisi (2/144 M.)	140	1. — Giresun, Tirebolu ve Ordu kazalarından mürekkep müstakil bir liva teşki-line dair kanun lâyihası ve Dahiliye ve Muvazenei Maliye encümenleri mazba-taları	141:147
2. — Yozgat mebusu Feyyaz Âli Beyle rüfekasının, Boğazlıyan kaymakamı Kemal Bey merhumun ailesine maaş tahsisine dair teklifi kanunisi (2/145)	141	7. — Sualler	147
3. — Karahisarşarkî mebusu Mesut Beyin, Teşkilâtı esasiye hakkında teklifi kanunisi (1/145 M.)	161	1. — Tokad mebusu Rifat Beyle rü-fekasının, Tokad'daki mekteplerin henüz açılmaması esbabının beyanına dair Maarif vekâletinden sul takriri	147.
4. — Tezkereler	140	2. — Ertuğrul mebusu Mustafa Kemal Beyin, Membar Füyuzat mektebinin bu ane kadar açılmaması esbabının beyanına dair Maarif vekâletinden sul takriri	147:148
1. — Hiyaneti vataniyeden maznun iken beraatine karar verilen Azgın Ömer'in evrakının gönderildiğine dair Adliye		8. — Müzakere edilen maddeler	148
		1. — Teşkilâtı Esasiye kanunu lâyihası ve encümeni mahsus mazbatası	148:161,161:166

harrirliğine muvakkaten intihap edildiğine dair encümenin tezkeresi vardır. Berayi malûmat heyeti celilerine tebliğ ediyorum.

2. — *Yozgad mebusu Feyyaz Âli Beyle rüfekasının, Bogazlıyan kaymakamı Kemal Bey merhumun ailesine maaş tahsisine dair teklifi kanunisi (2/145)*

REİS — Bogazlıyan kaymakamı merhum Kemal Beyin ailesine maaş tahsisi hakkında Yozgad mebusu Feyyaz Âli Beyle rüfekasının teklifi... Lâyiha encümenine gönderiyoruz.

6. — MAZBATALAR

1. — *Giresun, Tirebolu ve Ordu kazalarından mürekkep müstakil bir liva teşkiline dair kanun lâyihası ve Dahiliye ve Muvazenei maliye encümenleri mazbataları*

REİS — Müstakil Giresun livası teşkili hakkında Dahiliye ve Muvazenei maliye encümenleri mazbataları var. Vehbi Bey; bir şey söyleyecekmisiniz?

VEHBI B. (Karesi) — Efendim malûmu âlleri, vilâyetler son vaziyette hep birer müstakil sancak haline ifrağ edildi. Ve bu meyanda Trabzon da müstakil bir liva haline girdi. Fakat Trabzon sancakının nüfusu umumisi yedi yüz bine balığ oluyor ve bu nüfusun bir merkezden idaresi müşkül oluyor. Bilhassa gerek mevkii, gerek ticareti ve gerekse sahilde olması itibarıyla ehemmiyeti fevkalâdesi bulunan mıntakanın, ki Giresun mıntakasıdır, müstakillen idaresi iktiza ettiği Hükümetçe dermeyan edildi. Encümenimiz de buna kanaat getirdi ve müstakil bir sancak tesisi lüzumunu kabul etti ve orada üç yüz bin nüfusu havi bir sancak meydana gelmiş oluyor, ki vilâyet de telâkki etmiş olsak, sancak da telâkki etmiş olsak, kendi varidatıyla kendini idare edebileceği gibi, inzibat ve ahvali hazıra dolayısıyla de fevkalâde muvafık bir vaziyet hâdis olmuş olacaktır. Onun için, bunun Hükümetin teklifi veçhile, müstacelen ve bugünkü ruznameye ithal edilerek müzakere ve kabulünü istirham ediyorum.

REİS — Müzakere açmazdan evvel bu lâyihanın Heyeti celilenize, bugünkü ruznameye ithaliyle müstacelen müzakeresini kabul buyuranlar lütfen ellerini kadırsınlar. Kabul edildi.

22 . XI . 1336

B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Giresun, Tirebolu ve Ordu kazalarından mürekkep ve Giresun namıyla müstakil bir liva teşkili hakkında Heyeti Vekilenin 22 . XI . 1336 tarihindeki içtimasında tasvip olunan lâyihai kanuniye sureti musaddakası ile esbabı mucibe lâyihası raptan takdim kılınmakla iktizasının

ifası ve neticesinin işar buyurulmasını rica ederim.

B. M. Meclisi Reisi
M: Kemal

Esbabı mucibe lâyihası

Vüsati, servet ve mamuriyeti ve nüfusunun kesreti itibarıyla Bahrisiyah sahilindeki kazaların en mühimini olan Giresun, şark cihetinde bulunan Tirebolu ve Garp cihetinde bulunan Ordu kazalarıyla birlikte, bu kazaların merbut oldukları Trabzon vilâyetinden ayrı bir kıta teşkil etmekte oldukları gibi müstakil bir liva vücudunda getirmek için lâzımgelen şeraitin kâffesini de camidirler. Giresunun livaya tahvili ötedenberi mutasavver ve idarî ve inzibati esbabdan dolayı elzem iken bütçenin ademi müsaadesi yüzünden bu maksat şimdiye kadar mevkii fiile çıkarılmamış isede merbut telgrafname suretinden de [1] müsteban olacağı üzere kaza ahali livanın iki senelik tahsisatını deruhde etmekte olduklarından elyevm bu mahzuru mali de mürtefi olmuştur. Binaenaleyh tanzim kılınan lâyihai kanuniye leffen takdim kılındığından icrayı icabına müsaade buyurulması arz olunur.

MADDE 1. — Merkezi Giresun kasabası olmak üzere Giresun, Tirebolu ve Ordu kazalarından mürekkeben müstakil Giresun sancakı teşkil edilmiştir.

MADDE 2. — Tarihi neşrinden itibaren meriyyülicra olan işbu kanunun icrayı ahkâ-

[1] *Mezkûr telgrafname sureti*

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Giresun Kelime
7215 100 30 teşrinievvel 1336

Giresun'un müstakil mutasarrıflığa tahvili istirhamatına havi mütakaddem mazbatai umumiye üzerine henüz bir malûmat istihsal edilememiştir. Meclisi Kebirin mahamı umur ile meşgul olduğu şu zamanda Giresun'un fedakârlığını bu suretle izhar etmek emeliyle müstakil livalığa tahvili halinde vâkı olacak masarifi munzammanın iki seneliğini belediyeimiz fazlai varidatından itaya mütaahhit bulunduğumuzu arz ile istirhamatımızın kabulünü rica ederiz.

Giresun Belediye reisi Ticaret odası reisi
Osman Kâşif
Alemdarzade Yusuf Ağazade
İsmail Memed Şükrü
Hacı Ademzade Hasan Bağcızade
Hacı Emin Hasan
Lâzcinzade Panusoğlu
Hakkı Todor

mına Heyeti Vekile memurdur.

B. M. Meclisi R.	Şer'iyeye V.	Müdafaai Mil. V.
Mustafa Kemal	Fehmi	Fevzi
Ad. V. Na.	Da. V. Na.	Hariciye V. Vekili
Ahmed Muhtar	Adnan	Ahmed Muhtar
Mal. V.	Maf.	Na. V. Na.
Ferid	Rıza Nur	Mahmud Celâl
Iktisat vekâleti vekili		Sihhiye V.
Mahmud Celâl		Adnan
Erkâni harbiyei umumiye R. Vekili		
	Fevzi	

Dahiliye encümeni mazbatası

Giresun, Tirebolu, Ordu kazalarından mürekkep bulunmak ve merkezi (Giresun) olmak üzere müstakil bir liva teşkili hakkındaki Heyeti Vekile teklifinin ekseriyetle kabulüne karar verildi.

	28 Teşrinisani sene 1336	
Encümen R.	M. M.	Kâtip
Saruhan	Konya	İzmit
Süreyya	Mezundur	Hamdi
Âza	Âza	Âza
Cebelibereket	Niğde	Genç
Faik	Atif	
Âza	Âza	
Karahisarşarki	Bitlis	
Muhallifim	Arif	
Mustafa		

Muvazenei maliye encümeni mazbatası

Dahiliye encümenince mütalâa ve tasvip olunan işbu lâyihai kanuniye münderecatı encümenimizce de tensip edilmiş olmakla keyfiyetin Heyeti umumiyeye arzı tezekkür kılınmıştır.

	29 Teşrinisani 1336	
Muvazenei Maliye En. R.	M. M.	Kâtip
Ferid	Konya	
	Fuad	
Âza	Âza	Âza
Hakkâri	Muş	Mardin
Mazhar Müfid	Ahmed Hamdi	Necip
Âza	Âza	
Erzurum		
Asım Vasfi		

MALİYE V. FERİD B. (İstanbul) — Efendim malûmu âlinizdir ki bu tarzda teşkilâtı mülkiye yaptıkça, teşkilâtı mülkiyenin bir kademe yükselmesi, bütçeye 30 - 40 bin lira zamediyor. Bendeniz Heyeti Vekile içerisinde mümkün olduğu kadar daima bu tarzdaki teşkilâta mani olmağa çalışıyorum. Fakat Giresun bu tarzda bir vaziyeti haiz değil. Çünkü Giresun âhalii muhteremesi kendi arzularıyla bu teşkilâtın istilzam ettiği masarifi deruhde etmişlerdir. Gerek bu sene ve gerek gelecek

sene bütçesine azim değil, hattâ bu suretten dolayı ayrı bir bar tahmil etmiş olmayacağız. Bu notai nazardan kabulü muvafık ve münasip olur.

MUSTAFA B. (Karahisar Şarki) — Efendim, Giresun ile Ordu kazalarını yirmi seneberi, Ordu istiyor sancak olsun, Giresun istiyor sancak olsun. Yirmi seneberi bunların beyninde bir münaferet vardır. Hattâ 1324 tarihinde Giresunlular ve Ordulular memleketlerinin sancak olmasını istediler. Her ikisi beyninde münaferet olduğu için hiç bir netice hâsıl olmadı. Giresun kazası beş yüz seneberi kaza olarak hüsnü halle idare ediliyor. Ne âşayışsizlik var, ne başka bir şey ve ne de bir sebep var ve sebep nedir? Nüfusu ziyade olan ve gündün güne ziyadeleşen ve her gece üç beş katil ile cinayet vukuagelen Ordu Giresun'a raptediliyor. Kaza olarak Ordu'nun ipkısı hiç bir vakit caiz olamaz. Ordu'nun beş nahiyesi vardır ki her birisi birer kaza gibidir. Buranın yüz altmış bin nüfusu vardır, varidatı da Giresun'dan çoktur. Zaten her iki kaza beyninde münaferet var. Zinhar Ordu'nun Giresun ile birleştirilmesi hiç bir vakitte Ordu'nun âşayışini temin etmez. Olsa, olsa sancak merkezi Ordu olmak lâzımdır. Zira Ordu'nun nahiyeleri birer müstakil sancak teşkil edebilir. Bahusus eivarında Fatsa kazası da var. Ondandır dolayı Ordu Giresun'dan müreccaktır ve Giresun'un Ordu'ya tercihi hiç doğru değildir. Zira arzettiğim vechile Ordu'nun beş nahiyesi vardır. Bu beşi hesapça birer kaza gibidir ve nüfusları yüz altmış bin raddesindedir. Ordu bugün Karahisar Şarki sancagından da büyüktür. Böyle bir sancagın kaza halinde olarak ipka ve Giresun'a raptı, hiç bir vakit oranın âşayışini temin etmez.

Maamafih bir kaç güne kadar âşayışsizliğin tevalisini görürsünüz. Hiç bir vakitte bu olur biter iş değildir ve dünyada Ordulular buna itaat etmezler.

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, Mustafa Bey kardeşimiz encümende de arkadaşımızdır.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Karahisar'dan vaz geçer, Ordu'yu da müstakil yaparsın.

MUSTAFA B. (Karahisar Şarki) — Orası mevzuubahis değil. Karahisar iki bin senelik bir sancaktır.

VEHB. B. (Devamlı) — Binaenaleyh bu noktai nazarlarını orada söylemişlerdir. Maa-haza buyurdıkları gibi Ordu kazası da, Karahisar Şarki sancagı kadar bir kazadır. Bu teşkilâtı umumiyede bittabi nazarı dikkati celbedecektir ve o vakit her iki kazanın sancak olması iktiza ediyorsa onlar da, münasip kazalar ilâvesiyle, teşkilâtı umumiyede liva olmaları ayrıca düşünülebilir.

MUSTAFA B. (Karahisar Şarki) — Ordu'ya gelince mi teşkilât meselesi ortaya çıkıyor?

Giresun şimdi ne için müstakil yapıyor? Osman Ağa iki yüz nefer çete gönderdi de onun için değil mi?

REİS — Susunuz Mustafa Bey, yerinize oturunuz. Sözüünüzü aldınız ve söylediniz. Tekrar söz istiyorsanız alır söylersiniz.

VEHİ B. (Devamla) — Efendim, bendenize burada hakkı müdafaası olmayan zevatın şahsından bahsetmek biraz günah olur. Çünkü o zat buraya gelip şahsını müdafa edebilecek bir mevkide değildir. Binaenaleyh burada mevcut olupta burada kendisini müdafa edemiyecek böyle arkadaşlar hakkında hepimiz de biraz keffi lisan etsek daha muvafık olur zannediyorum. Her ne ise, Karahisarı Şarki ve memleketin heyeti umumiyesi ayrıca teşkilâtı umumiyede nazarı dikkate alınarak düşünülecektir ve bu teşkilâtı umumiyeye de yakında Heyeti celilenize takdim edilecektir. Bugünkü vaziyetin icabatı olarak bunun kabulünü rica ediyorum. (Kabul sesleri).

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Arkadaşlar, Ordu'da kaymakamlığım vardır, 1329 senesinde orada bulunuyordum. Ordu'ya gitmek vesilesiyle Trabzon'da hazır vapur bulduğum halde on beş gün sırf Ordu'nun ahvali ruhiyesini öğrenmek ve ileli içtimaiyesini tetkik etmek için daireden daireye dolaştım durdum. Çünkü Bayburt'tan geliyordum, Bayburt kadar uzak bir yerde bulunduğum halde maalesef, Ordu'nun çirkin şöret şayiasıyla kulakların dolmuştu. Meselenin ruhu, âsâyiş meselesidir. Bundan başka bir şey değildir. Efendiler, Mustafa Beyin dedikleri gibi bazan - haydi gece demiyelim - amma katiyen hafta geçmez ki bir kaç cinayet vukua gelmesin.

MUSTAFA B. (Karahisarı Şarki) — Gece geçmez ki bir cinayet görülmesin, hâlâ öyledir.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Burada namı zikredilen Osman Ağayı - ben hüsnü vesile addettim - tebcilen zikrediyorum. (Gürültüler). İstirham ederim, müsaade buyurun. Başka bir şey söyleyeceğim. Tebcilen zikrediyorum. Giresun'un gösterdiği fedakârlıklar, cüretler, hamasetler, cesaretler, geçende Karadeniz tarafına doğru gittiğim zamanlarda kalbimi meserretle doldurmuştur. Bahusus şimdi burada Maliye vekili Beyin bir tebşirini de işittim ki o da iki senelik liva masrafını deruhte etmeleridir. Bunlar eidden şayam takdir ve tebeil ahvaldendir. Yalnız kendilerinin hamiyetlerinden, büyüklüklerinden ve bütün Giresunlulardan beklediğim bir şey varsa o da âsâyişi temin itibariyle, Ordu'nun hiç olmazsa muvakkaten ve bir iki sene için veyahut teşkilâtı umumiyeye kadar liva merkezi ittihaz edilmesidir. Buna zaruret katidir.

İkincisi - muhtasaran geçiyorum - bir iş yapıyoruz, bir iş göreceğiz, fakat hiç olmazsa tam görelim. Mümkün olabildiği kadar doğru

bir iş görelim ve müsmir surette görelim. Ordu kazası 6 nahiyeden ibarettir ve yüz yirmi sekiz bin nüfusu olarak bıraktım. Geçende işittim yüz elli bin olmuş ve emin olunuz ki elli bin nüfusu daha mektum olarak Ordu'da mevcuttur. Şu halde müstakillen yalnız Ordu kazasını bir liva yapalım veyahut Fatsa ile birleştirelim. Giresun'la (Tirebolu) yu da bir liva yapalım. Eğer Tirebolu, Giresun, Ordu ve Fatsa'dan mürekkep bir liva yaparsak onları kaza halinde bırakmak hence daha muvafıktır.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Mustafa Bey Ordu kazasına yakındırlar, tabii bilirler. Yalnız bendeniz orada bulunduğum için bazı maruzatta bulunacağım.

Ordu'nun nüfusu iki yüz bine karip olmakla beraber zannedirim üç yüze yakın da köyü vardır ve inzibatı da mühimdir. Giresunlular iki senelik masrafını da deruhte ederek istiklallerini istemişler. Bu şayanı tebrikler. Bendenize mademki Hazinemizin parasızlığından bahsediyoruz, böyle her istenilen kazayı liva yapmaktan ise, kazalarının liva olmasını arzu eden liva ahali, liva masrafiyle kaza masrafi arasındaki farkı vergilerine zammederek teklif etsinler, hepsi liva olsunlar, bu daha iyidir. Hatâ galiba Burdur, Nadir Efendi daha iyi bilirler.

Ayrılık istedikleri vakit kazanın livaya tahvili ve terfii halinde Hazineye tahmil edilecek masarifi deruhte ederiz dediler ve o suretle kazalarını liva yaptırıldılar. Binaenaleyh bendenize Hazineye yükletmek suretiyle livanın adedini çoğaltmaktan ise kimler kazanın liva olmasını istiyorlarsa liva masarifinin de daimi olarak vergilerine ilâvesini teklif etmelidirler.

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) — Muhterem arkadaşlar; Giresun ve Ordu ve tekmil bu havalede emin olunuz ki bulunduğum müddetçe uyumadım. Yani bulunduğum mntakada bir alay sertabibi idim. Fakat her tarafa koştum, her tarafı iyice tetkik ettim. Söyliyeceğim sözler valahi ta kalbimden doğuyor ve buna inanınız rica ederim. Efendiler, Giresun'un göstermiş olduğu fedakârlık ve bahusus şu inkılâp dolayısıyla göstermiş olduğu fedakârlık eidden Tarihi Osmaniyede ve Tarihi islâmda altın kalemle yazılacak şeylerdir. Bir defa ne Ordu, ne Trabzon hattâ Trabzon'un nefsi kasabası...

MALİYE V. FERİD B. — Ne de Lâzistan bu fedakârlığı göstermemiştir.

Dr. ABİDİN B. (Devamla) — Lâzistan göstermiştir, rica ederim. Bütün fedakârahı ümmet buradan geçmiştir ve tekmil mânasiyle büyük bir teshilat ve belki de sahabet göstermişlerdir. Sonra ikincisi arkadaşlar, gerek samiin ve gerek burada bulunan hızarı kıram islâmdır elhamdülillâ ve islâmların da hâkimiyetini istiyorsunuz. islâmların ticaret yerini mi, hristiyanların yerini mi merkez yapmak istiyorsunuz?

Hıristiyanların istiyorsak Ordu olsun. Çünkü Hıristiyanlar orada dehşetli ticaretler yapıyorlar ve dehşetli ticaretleri vardır. Fakat Giresun olursa tekmi o ticaretleri kırılacak ve mahvolacaktır.

MUSTAFA B. (Karahisarısarkî) — Ordu'da ne kadar Hıristiyan var biliyor musunuz?

Dr. ABİDİN B. (Devamla) — Biliyorum. Rica ederim şahısla oynamıyalım. Size hürmet ederim. Efendi hazretleri siz de bana hürmet edin ve gelip buradan söyleyin, yani tekmi mânasıyla deniz hâkimiyetini ve deniz kahramanlığını istersek Giresun'a bir muhtariyet, imtiyaz ve istiklâl verelim ve bir müstakil liva yapalım. Ben bunun taraftarıyım. Ben esasen Arnavudum. Fakat oraları gezdim. Giresun kadar fedakârlık yapan, gerek malen ve gerek canen islâmların fedakârlığı kadar, hattâ muntakai intihabiyemde bile görmedim. Bunu tekli ediyorum ve rica ederim. Bunu iyi düşününüz. Heyeti aliyenizin insafına bırakıyorum. beni kırmayın ve aynı zainanda tasdik ediniz (Olur sadaları güvültüler).

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Giresun'un liva halinde idaresi için Dahiliye encümeninde uzun uzadıya müzakere ettik ve Ordudan, gerek servet ve gerek nüfus itibarıyla farklı olmıyan ve aynı zamanda demin Abidin Beyin söyledikleri ve hile hâkimiyeti iktisadiyeye islâmlar daha ziyade mütefevvik bulunmuş olmak itibarıyla Giresun'un liva merkezi halinde idaresini kabul etmiş, yalnız aramızdan Mustafa Bey pederimiz muhalif kalmışlardı. Demin söyledikleri sözlerden cidden müteessirim. Bunu Heyeti aliyenizden istirham ederim, ihtiyarlığımıza bağışlayınız ve Giresun'un liva olması Orduya nispeten daha muvafıktır.

MUSTAFA B. (Karahisarısarkî) — Söz isterim Reis Bey. İhtiyarlığımıza bağışlanan ne imiş anlıyalım. Ben hiç bir şey söylemedim (Handeler)

HÜSREV B. (Trabzon) — Dahiliye encümeninin noktai nazarını dinledim. Bendeniz Harbi Umumide bu muntakalarda bulunduğum için kendi noktai nazarını söylemek isterim. Âdi bir coğrafya haritasına bakarsak görürüzki Giresundan çıkan bir yol iyi bir cadde halinde Erzinean'a uğrar, oradan bir kol Karahisar'a bir kol da Sivas'a gider. Bu itibarla oranın gerek iktisadi ve gerek askerî hakikaten ehemmiyeti mahsusası vardır. Filhakika bu vaziyeti iktisadiyesinden dolayı Giresun zengin bir şehir de olmuştur ve sahilin göze gözükten bir şehridir. Bugün bence Samsun nasıl bir ehemmiyeti sevkileysiyei haiz ise hemen hemen Giresun'da ona yakındır.

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) — Affedersiniz bir şey söyleyeceğim. Zatı âliniz iyi bir asker olduğunuz için sevkileys noktasını da lütfen izah ediniz.

HÜSREV B. (Devamla) — Anlatırım, yani Samsun nasıl bir ehemmiyeti haiz ise hakikaten Giresun da ona yakın bir vaziyettedir. Görüyorumki idarei mülkiyeden anlıyan zevat ta burasını liva merkezi olmasında fevait görüyor. Hem askerî hem de idarî ehemmiyeti haiz olduktan sonra artık böyle olsun, şöyle olsun denek fazladır. Evleviyetle Giresun'un liva olarak kabulüne tamamiyle taraftarım. (Müzakere kâfi sadaları)

REİS — İki tane kifayeti müzakere takriri var.

MUSTAFA B. (Karahisarısarkî) — Kerem edin efendim; gerçi aleyhinde söyleyecek değilim. Yalnız ben bunu kastı olarak söylemiyorum. Ben Ordu'lu değilim, fakat bizim kaza Ordu'ya muhtasî olduğundan daima onların âsayissizliğinden müteessir ve mutazarrır oluyor. Aşkılar çeteleriyle kazayı soyuyorlar. Günahır vebal vardır. Bendeniz «Giresun» müstakil liva olmasın, ehemmiyeti yoktur demedim. Fakat Giresun yine oluversin, kendi içerisinde (140-150) bin nüfusu vardır. Giresun, Tirebolu kazasıyla mükemmel bir sancaktır. Fakat Ordu'nun kaza olarak Giresun'a ilhakı doğru değildir. Rica ederim. Bu seholuyor Allah bilir. Ben bunu Allah rızası için söylüyorum, hâtır için söylemiyorum. İşte arz ediyorum ki Ordu hâliyle kalsın. Kanun onları birbirine birleştirdiği gibi Giresun'un 160 bin nüfusu var. Yani Ordu'nun üç nispetinde.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Fakat kaza olarak müstakil kalır mı?

MUSTAFA B. (Devamla) — Kaza olarak kalmasın. İki senelik varidatını onlar da verirler, orayı da liva yaparız. (Olur sesleri) Binaenaleyh şimdi Giresun'u sancak yapalım fakat Ordu'yu raptetmiyelim. Rica ederim. Geçen sene bendeniz buraya gelmeden evvel bakınız orada neler oldu. Çünkü ağalar, beyler pek çoktur. Eski derebeylerinden kalma pek çok ağalar var. Hepsinin yanında otuz kırk çete var. Geçen sene Koca Hasanogullarıyla Melekli oğulları müsademe yaptılar. Gündüz alenen halkın içerisinde bir yandan katil vukubuldu, Hükümet bir güne icraat yapamadıktan başka bunlar bir vakit Hükümete götürdüler de barıştırmak suretiyle işin önünü aldılar ve daha böyle bir kaç vukuat olduğu gibi beher gece katil, cinayet, kız kaldırmak, kaçırmak vukuatı eksik olmaz. Beylerden biri bir kız isterse babası da vermezse, Aşkırıya zorla kaldırıp ona götürür. Bunun gibi vekayi daima gece gündüz olmaktadır. Allah bilir (Doğru sesleri) Burasının kaza olarak Giresun'a raptı Ordu'nun âsayişini ihlâl eder. Bu böyledir. Rica ederim Giresun'u sancak yapalım, fakat Ordu'yu ona ilhak etmeyiniz. Maamafih Giresun'un liva olmasında isabet vardır ve yarın inşaallah Ordu da

liva olacaktır. Çünkü âsayaşın temini kabil olmaz.

MAZHAR MÜFİT B. (Hakâri) — Onu Dahiliye nezareti nazarı dikkate alır.

MUSTAFA B. (Karahisarısarkî) — Fakat Hanâdi Beyin bize bağışladığı şeydir?

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Şahsiyattan bahsettiniz.

MUSTAFA B. — Size ait bir şey söylemedim.

SALAH Ef. (Erzurum) — Bendeniz Karadenizden daima İstanbul'a gidiş ve gelişte Giresun'a, Ordu'ya uğrardım. Hakikaten o havalide bir sancağa ihtiyaç vardır. Halkın ihtiyacatını temin için orada sancak teşkili lâzımdır. Binaenaleyh Ordu ahalisinin Giresun'a daha ziyade ihtiyacı vardır. Ticaret meselesinden vesairenden dolayı güzergâh itibariyle oraya fazla miktarda gelip gidiyorlar. Onun için Giresun'un liva olması lâzımdır. Ordu'ya tercihi icabeder. Bunu arz etmek istiyorum. Heyeti umumiye istediği kararı versin.

VEHBİ Ef. (Konya) — Efendim; şu mevzu bahis olan kazalara münasebetimiz yok memlekette, mevkii coğrafisini de o kadar bilmez, fakat şu söylenen sözlerden anlaşılabilir bir hakikat varsa her halde her yerin kendine göre ehemmiyeti mahsusası vardır. Giresun'un sevkilceysi ve memerriam noktasından ehemmiyeti olduğu gibi Ordu'nun da idare hususunda, âsayaşi temin hususunda, bir ehemmiyeti mahsusası olduğu anlaşılıyor. Şu halde Giresun liva olduğu gibi Ordu'ya da teklif olunsun, Giresun gibi farkı masarifi deruhte ederlerse ora da bir sancak olsun ve yoktur efendim münazaayı mucip bir şey olmasın. (Kbul sesleri). Yapacak başka bir şey yok, her iki cihetin ehemmiyeti anlaşılmalı.

FAİK B. (Cebelibereket) — Efendim, bu mesele için söylenen sözlerden anlaşılıyor ki orada bir liva teşkili rüfekaca mevzu bahis oluyor. Yalnız merkez meselesi müzakere ediliyor. Yani orada bir liva teşkil edilsin. Fakat merkezi neresi olsun. Cayi ihtilâf olan nokta budur. Bazı arkadaşların ordunun vüsatından ve orada mevcut olan inzibatsızlıklardan dolayı merkezin orduda ittihaz edilmesini teklif ediyorlar. Bendeniz zannediyorum ki bir liva veya vilâyetin merkezi onun ihtiva ettiği arazi içinde idare cihetinden ve inzibat noktasından idaresi en müşkül olan yerde olması lâzımgelmez. Merkezin daha ziyade mutavassıt bir noktada bulunması lâzımdır. Haritayı tetkik ettiğimiz bulunması lâzımdır. Hâritayı tetkik ettiğimiz vakit görüyoruz ki, Giresun yeni yapılmak istenilen livanın hakikaten ortasında bulunuyor. Sonra Orduyu merkez yaptığımız zaman livanın merkezi, ihtiva ettiği arazinin bir kenarında kalıyor ki merkez uzaklığı dolayısıyla diğer tarafların inzibatının bozulmasına sebep oluyor. Dahiliye encümeninde bu mesele

uzun uzadıya müzakere edildi. O muntakada ayrıca bir liva teşkili lüzumu tahakkuk etti. Bunun için, bu lüzum tahakkuk ettikten sonra merkez olmak üzere arzettiğim esbap dolayısıyla Giresun'un merkez olması teayyün etti. Bazı arkadaşlar diyorlar ki, Giresun nasıl iki senelik idaresini deruhte ediyse Ordu'da o masrafı verir, orasını da bir liva yaparız. Vakıa henüz bir teklif şeklinde olmadığı için mucip münakaşa değildir. Fakat bendeniz zannediyorum ki, Giresun'un liva merkezi olması münhasıran onların iki senelik masarifini tediye deruhte ettiğinden dolayı değildir. Hükümetçe orada bir liva teşkiline lüzum hissedildiğinden dolayıdır ve liva teşkil edildiği zaman en muvafık noktada Giresun olarak bulunuyor. Merkezin bu suretle kabulünü teklif ediyorum.

NEŞET B. (İstanbul) — Ben de mebusum, takriri mi reye koyunuz.

REİS — Söz alan zevatın sözleri bitmedi. Müzakereyi kâfi görüyor musunuz? (Hayır sadaları). Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görülmedi.

SİRRİ B. (İzmit) — Yeni teşkil olunacak liva veya iki kasabadan hangisinin merkez ittihaz edilmesi lâzım geldiği hakkında münakaşa yapıyor. Birisi Giresun, birisi Ordu. İdare teşkilâtında merkez ittihazi için nazarı dikkate alınan esbap ve sevak müteaddittir. ya ticari olur, ya siyasi veya iktisadi olur. Bunu aynı suretle mukayese edeceğiz. Hiç bir sebep olmasa, iktisadi veya ticari bir sebep bulunmasa, yalnız mütakil bir sebep Giresun'un livaya merkez olması için kâfidir. Bunu da arzedeceğim: Vaktiyle Dersim livası hakkında bir rapor verdiğim zaman orada Hükümetçe tatbiki arzu olunan ishahat meyanında Dersim livasının merakizi arısında müteaddit yollar yapılması lüzumu da tezekkür edilmişti. Ancak Dersime bir teneffüs mahalli, bir kapu, bir pencere açmak lâzımdır, o da Dersimin merkezi olan Hozat kasabası ile Giresun arasında bir şosa yapılması ile kabil olacağı tetkikat ile anlaşılmıştır. Haritaya bakıldığı zaman anlaşılacaktır ki, Giresun arasında yapılacak bir şosa Dersim livasına hayat ifaza edecektir. Dersimin ehemmiyeti müstağni izahıdır. Yalnız Dersim için Hükümetçe yapılması lâzımgelen esbabi ishahiye meyanında Giresun'un bir liva merkezi ittihaz olmasında bir faide görüldüğünden başka yekâne şu faide ile Giresun'un tercihan liva merkezi olmasına kâfidir. takdir zatı âlilerine aittir.

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, mesele tavvuz etti. Yalnız tereddüt edilen noktayı Sırrı Bey izah buyurdular. Dersim nokta nazarından. Halbuki yalnız Dersim değil, o havalide Anadolunun dahiline ne tarafa doğru giderse niz oraların merkezi Giresun'dur. Yani Giresun

ticari bir merkezdir. Aynı zamanda bugünkü vaziyetimize nazaran da Anadolu'nun kapusunun birisi de Giresundur. O kapuyu kolayca beklemek için idarî ve iktisadi noktasından inzibatın da temini icab ediyor. Harita getirdim ki göresiniz. Trabzon sancağının şuradan şuraya kadar olan kısmı nispeten bir mustatildir. Bunu iki müsavi kısma taksim ettiğimiz zaman görürsünüz ki, ikisinin merkezî noktası Giresun'dur. Ordunun buradan alınarak müstakil bir liva olması zaten bizim teşkilâtı idariyemizde olmadığı gibi idare noktai nazarından da imkân yoktur. Demincek arzettiğim veçhile; herhangi noktadan muhakeme edilirse Giresun merkez olmak icab eder. Ordu'nun ehemmiyeti de gayrikabili inkârdır. İleride teşkilâtı umumiyede bittabi bu da nazarı dikkate almaktır. Teşkilâtı umumiyede yakında Heyeti celilenize takdim edilecektir. Arkadaşlardan bir zat buyurdular ki, galiba Süleyman Sırrı Bey biraderimiz - her hangi bir kaza bu masrafı deruhde ederse onu liva haline ifrağ edelim. Efendiler bir teşkilâtımız daha gelecektir ki, bendeniz Dahiliye encümeninde bulunmak dolayısıyla onun aleyhinde bulunacağım. O da Konya teşkilâtdır. Bizim bu teşkilâtı kabul ve müdafaa ettiğimizin sebebi ihtiyaçtan doğma bir teşkilât olmasındandır. Vilâyet, liva, gerek şimdiki şekli ve gerek geleceği şekli ve alacağı şekiller her hangi şekilde olursa olsun, Giresun bu vaziyette bir liva, bir vilâyet olur. Bu şekli alabilecek yerler bütçenin halihazır dolayısıyla fedakârlık eder, bir iki senelik masarifini kabul ederlerse onu da sancak yaparız. O başka mesele. Mahza para veriyorlar diye halkı fazlaca ezmiyelim. Bunda yalnız eşrafı, aynı değil, Fatması, Aşesi dahildir. Onları da yükün altına sokup lüzumsuz yere, şeref için sancak yapmak doğru değildir. Binaenaleyh bendeniz bugünkü şekliyle - haritayı dışarıda da hepimiz tetkik edebiliriz - Giresun, vilâyetin tam sahili merkezindedir. Evvelâ onu yapalım, «Ordu» ileride düşünülebilir. Lütfen müzakere kâfidir, reye vaz buyurulsun.

REİS — Söz alanlardan bir arkadaşımız kalmıştır, o da söylesin.

MEMDUH B. (Karahisarî şarkî) — Müsaade ederseniz efendim bendeniz de o havalide asayiş ile alâkadar olarak bulundum. İnziyat noktai nazarından biraz izahat vereyim. Efendiler; ben de Giresun ile Ordu kazasına mücavar olan bir kazada asayişle meşgul olduğum için oranın inzibatı noktasından müsaade buyurulursa biraz mâruzatta bulunacak, izahat vereceğim. Rûfekayi kiramın ne söylediğini bilmiyorum. Binaenaleyh bir kaç söz söylemekliğime müsaade buyurunuz. Bir kere asayişin için behemhal o mahallin efkârı umumiyesini de tahlil etmek, onu gözönüne getirmek lâzımdır. Bunun

için Giresunla, Ordu ahalisinin de hissiyatı ruhiyesini nazarı itibare almak lâzımdır. Giresun'un sancak olarak teklif edilmesi sırf Ordu kazasının şimdiki kadar vâkı olan tekliflerine belki bir rekabet olmak üzere teklif edilmiştir. Giresun'un liva olması zannetmem ki, hiç bir veçhile ticari ve iktisadi bir noktai nazardan düşünülerek ortaya atılmamıştır, hattâ Sırrı Bey biraderimiz buyurdular ki, Giresun Dersime güzel bir mahreç olur. Halbuki Ordu ile Sivas arasında büyük masraflarla yapılmış bir yol vardır ki bu ufak bir tamiratla muntazam bir hale gelebilir ve bugün Ordu'da, Sivas gibi bir muhitin doğrudan doğruya iskelesi olur. Aynı zamanda Ordu'nun milliyet noktai nazarından da bir ehemmiyeti vardır. Mademki Giresun sancak olarak kabul ediliyor, Ordu'nun aynı zamanda liva olarak kabulü lâzımdır. Zira eskidenberi aralarında mevcut olan münaferehin şiddetlenmesini mucip olacaktır. Bunun için asayiş de ihlâl ederiz. Zaten oranın asayiş mahalline ait bir keyfiyettir. Hükümet orada şimdiki kadar hiç bir mevcudiyet göstermemiştir. Bu böyle olduğu halde eğer biz birini liva yapubirisini de kaza bırakacak olursak araya büyük bir adavet sokacağız ve mahallinde fevkalâde karışıklık olacaktır. Çünkü Ordu'nun mesahai sathiyesi de epeyce büyüktür. Eğer Giresun liva olarsa Ordu'nun ayrıca liva olmasını da teklif ederim.

(O da yapılıp sadaları).

REİS — Takrirleri okuyoruz:

B. M. Meclisi Riyasetine

Ordu merkez ittihaz edilmediği takdirde Fatsa kasabasıyla tevhit edilerek Ordu kazasının ayrıca bir gayri mülhak sancak teşkil edilmesi zmnında bu takririmin Heyeti Vekileye havalesini teklif ederim.

Bolu
Tunalı Hilmi

REİS — Efendim, bu teklifi kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul olunmuştur efendim. (Heyeti Vekileye sesleri).

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Heyeti Vekileye giderse muvafık olur.

REİS — Heyeti Vekileye gönderildi. Efendim, Trabzon mebusu Hüsrev Beyin de aynı mealde bir takriri vardır.

Riyaseti Celileyne

Giresun'un liva haline ifrağı ve Ordu kazasının ciheti irtibatı veya liva haline kalbi için Dahiliye vekâletince Meclise teklifte bulunulmasını arz ederim.

Trabzon
Hüsrev

REİS — Ordu kazasının liva haline kalbi için Dahiliye vekâletine teklifini arz ederim di-

yorlar. Karahisarışarkî mebusu Mustafa Beyin de bir takriri var, o da okunacak:

Riyaseti Celileye

Ordu'nun Giresun'a raprı ve Ordu'nun da kaza halinde idaresi caiz olamayıp Ordululara da iki senelik varidat fazlası tediye edeceklerinden Ordu hariç olarak Giresun'un liva teşkili ve tahhüdün vukuunda Ordu'nun da ileride sancak haline ifrağın inzibat ve asayışı noktasından pek mühim olmakla icrayı icabını Heyeti muhteremenin himmetine arzeylerim.

Karahisarışarkî
Mustafa

(Heyeti Vekileye sesleri).

REİS — Diğer takrirlerde hep bir mealdedir.

MUSTAFA B. (Karahisarışarkî) — Ordu'yu Giresun'a ilhak etmiyelim, Ordu'yu liva yapalım.

REİS — Bu tadilnameler ki, Heyeti Vekileye bir tekliften ibaret olmakla beraber fakat madde kanuniyede tadilatı tazammun ediyor, Giresunun livalığı kabul edildiği takdirde Ordu'nun oraya irtibatı katedilmiş oluyor. Bunu tasrih etmek mecburiyetindeyim. Bu hususu kabul edenler ... ellerini kaldırsın. (Eller kalkar). Kabul edilmiştir efendim.

Şu hade madde şu şekli alıyor. (Giresun, Tirebolu kazalarından mürekkeben) Dahiliye encümenince mütalâa var mı?

VEHİ B. (Karesi) — Efendim, demincek arzettim. Bir kazanın liva olması bir yükür. Bu yük yalnız iki üç sene için değildir. Bunun itahanesi var, şurada burada sokaklarda da-

laşan çocukları var. Asayışı var, Darülmallimini var ve sairesi var. Öyle rastgele kabul edilecek bir şey değildir. Bir takım külfetleri vardır.

Nüfus ve varidat ister. Binaenaleyh, madamki bu cihet kabul ediliyor yeniden tetkik için encümene iadesini rica ederim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Encümen evvelâ onu düşünüydi.

REİS — Kanunu encümen namına istiyor-musunuz Vehbi Bey?

VEHİ Ef. (Konya) — Heyeti Vekileye gitmesi kabul olundu. O mesele bitti.

REİS — Giresun'un liva haline ifrağı hakkındaki teklif müzakere edildi. Yalnız Ordu meselesi.. Bu cihetle encümen isterse vermek mecburiyetindeyiz.

VEHİ B. (Karesi) — Heyeti Celile Ordu'yu ayrıca kabul ediyor, ona göre yeniden tetkikat yapalım ve şayanı kabulse ikisini birden getirelim.

REİS — Nizamname mucibince encümen isterse vermek mecburiyetindeyiz. Onun için evrak encümene verilmiştir. Fakat rica ederim, biran evvel tetkik etsin. Önümüzdeki perşembe celsesine yetiştiresin.

Eskişehir'den avdet eden Adana mebusu Zekâi Bey arkadaşımız, arzı veda için Şeyh Sünuşi Hazretlerine gitmişler. Meclisi Âlinize Şeyh Sünuşi Hazretlerinin selâmlarını bildiriyorlar. (ve aleyküm selâm sesleri). Zekâi Bey de Riyaseti tavsit ediyor, Bendeniz arz ediyorum.

Encümeni mahsus mazbatasının müzakeresine geçiyoruz. Beş dakika teneffüs.

(2,15 sonra celseye nihayet verildi).

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 2,45 badezveval

REİS — İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Ef.

KATIPLER : Feyyaz Âli B. (Yozgad), Basim B. (Sivas).

REİS — Celse küşat edildi.

7. — SUALLER

1. — Tokad mebusu Rifat Beyle rüfekasının, Tokod'dak mekteplerin henüz açılmaması esbabının beyanına dair Maarif vekâletinden sual takriri

REİS — (Tokad) daki mekteplerin henüz açılmadığı esbabının Maarif vekâletinden su-

line dair Tokad mebuslarının bir takriri var. Maarif vekâletine tevdi edeceğiz.

MUSTAFA B. (Tokad) — Çocukların altı senedir okudukları yok. Geçen seneden bu sene daha berbat oldu.

2. — Ertuğrul mebusu Mustafa Kemal Beyin, Membar Füyuzat mektebinin bu ane kadar açılmaması esbabının beyanına dair Maarif vekâletinden sual takriri